

2023 – "Heydər Əliyev İli"

"Səni işə götürürəm, amma heç bir perspektiv vəd etmirəm..."

Heydər Əliyev Həsən Həsənova bu sözləri deyəndən 10 ay sonra niyə onu vəzifə pillələrində sürətlə irəli çəkməyə başladı?

Redaksiyamızın bugünkü qonağı Həsən Əziz oğlu Həsənovdur. Düşünürəm, onu oxucu auditoriyasına geniş təqdim etməyə ələ bir ehtiyac yoxdur, çünki Azərbaycanın hər yerində bu insanı kifayət qədər yaxşı tanıyırlar. Sovet dönəmində Həsən Həsənov Azərbaycan KP MK-nın katibindən tutmuş respublika hökumətinin sədri və müstəqil Azərbaycanın ilk Baş naziri və ilk fövqəladə və səlahiyyətli səfiri olaraq müxtəlif yüksək dövlət vəzifələrində çalışmışdır. Ölkəmiz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonrakı dövrdə uzun illər diplomatiya sahəsində fəaliyyət göstərmiş, həmçinin 1993-1998-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri postunda xidmət göstərmişdir. Həsən Həsənov dövlətçilik fəaliyyətinin böyük bir hissəsini Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında çalışmış və onun yaxın silahdaşlarından biri olmuşdur. Onu redaksiyamıza dəvət etməkdə də əsas məramımız ulu öndərlə bağlı sayəs-hesabsız xatirələrini eşitmək, müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurulmasında müstəsna xidmətləri olan Heydər Əliyevin həyatının bu vaxta qədər geniş auditoriyaya məlum olmayan bir çox məqamlarına işıq salmaqdır.

Dediyim kimi, bu hadisələrin üstündən 10 il keçmişdi. Çox hadisələr olmuşdu. Heydər Əliyev bunu deməyə də bilirdi. Amma, uzun illər Vəzirovun mənim haqqımda dediyini unuturdum. Dedim: – Heydər Əliyevi, bəs niyə bu hadisələri indi xatırlayırsınız? Axı o hadisələrin üstündən 10 il keçib? Dedim: – Axı Vəzirov gəlib Gəncədə işləyə bilmədi. Sən isə uğurla işləyirsən. O özü işləyə bilməyəcəyi halda, sənənin haqqında belə saxta, doğru olmayan fikir söylədi. Dedim ki, bunları biləsən.

Bunları ona görə təfəssil ilə söyləyirəm ki, Heydər Əliyevin xarakterindəki parlaq cizgiləri, mərdliyi və ədalətli olmasını açıqlayıram. O, əvvəl məni tanımadığı üçün, təkidlərlə baxmayaraq, işə qəbul etmişdi. Amma tanıyandan sonra, potensialıma, iş qabiliyyətimə, intellektimə dərinləndirən bələd olduca mənə pilla-pilla daha böyük vəzifələr irəli çəkdi.

– **Ümumiyyətlə, Heydər Əliyevi nə vaxtdan tanımağa başladınız, şəxsi münasibətlərinizin tarixi hardan başlayır?**

– 1965-ci ildə indiki Azadlıq meydanında tədbir keçirirdim. Mən də Oktyabr (indiki Yasamal) Rayonu Komsomol Komitəsinin katibi idim. Yanımda rayonu mənim birinci katibi Yunus Məmmədov oturmuşdu. Qəfləndən o məni dümsükləyib dedi: –Bir o gələn adama bax. Baxdım ki, enlikürək, ucaboy, əzəmətli, yaraşılıq bir gənc kişi gəlir. Soruşdum: – O kimdir elə? Dedim: – Heydər Əliyevdir, DTK-da rəhbər vəzifədə işləyir. Düşünürəm, o, gələcəkdə Azərbaycanın rəhbəri olacaq".
Bu, 1965-ci ilin söhbətidir. Onda Heydər Əliyevi qiymətli tanıdım. İki il sonra Heydər Əliyev DTK-nın sədri təyinat olundu, 1969-cu ildə isə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi seçildi və respublikaya rəhbərlik etməyə başladı.

1969-cu ildə hələ Moskvada işlədiyim vaxtda Bakıda sovet-yapon gənclərinin festivalı keçirildi. Bu tədbiri təşkil etmək üçün Moskvadan komsomolun Mərkəzi Komitəsindən məni də nümayəndə heyətinin tərkibinə salmışdılar. Biz Bakıda olan günlərdə, Vəli Axundovun işdən çıxarılıb yerinə Heydər Əliyevi seçmişdilər. Tezliklə nümayəndə heyətimizi tam tərkibdə yenidən seçilmiş respublika rəhbərinin qəbuluna dəvət etdilər. Heydər Əliyev festivalın təşkili, necə aparılacağı və sair məsələlərlə tanış oldandan sonra, bizi müraciət edib dedi:

– Sizi maraqlandıran suallar varsa, vərə bilirsiniz.

Nümayəndə heyətinin rəhbəri dedi: – Heydər Əliyev, heç bir sualımız yoxdur,

hər şey yüksək səviyyədə təşkil olunub. Heç bir problem yoxdur.

Heydər Əliyev sonra respublikada görülməli işlər barədə yarım saat qədər danışdı. Məsələn, respublikada sosial-iqtisadi sahədə islahatlar olacaq, rüsvətçülüyə qarşı amansız mübarizə aparılacaq, respublikada bir çox sahələrdə olan nöqsanları tezliklə düzəltməli və s. Moskvadan gələnlərin heç birinin səsi çıxmırdı. Heyrətlə ona baxırdılar. Sağollaşılıb çıxanda nümayəndə heyətinin rəhbəri üzünü mənə tutub əstədan soruşdu: – O, doğrudanmı dediklərinin hamısını edəcək?

Dedim: – Düşünürəm, Heydər Əliyev bəcarmadığı sözü deməz, dediklərinə də əməl edəcək.

Dedi: – Hardan bilirsiniz?

Dedim: – Heydər Əliyev konkret və qətiyyətlə adamdır, sözlünü külyə verən deyil. Bunun haqqında Azərbaycanda çoxdan müsbət fikirlər dolaşır. Onlar da boş yerdən yaranmayıb.

Gülə-gülə dedi: – Dediklərinə edəcəksən, onda SSRİ-də partlayış olacaq...

– **DTK-nın rəhbəri general Heydər Əliyev və Azərbaycan Respublikasının rəhbəri, Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Heydər Əliyev. Bu iki vəzifədə ayrı-ayrılıqda Heydər Əliyev ictimaiyyət tərəfindən necə qarşılandı?**

– Sovet İttifaqı dağıldandan sonra DTK-nı bir qurum kimi çox mifləşdiriblər. Bəzən bu təsisat haqqında müxtəlif yudarmalar olurdu. Sovet dövründə DTK-nın tarixi bir çox mərhələlərdən ibarət olub. Onu yaradanda Rusiyada Vətəndaş müharibəsi, sinfi mübarizə gedirdi. Hakimiyyətdən gedənlərlə, hakimiyyətə gələnlər arasında müharibə gedirdi. Bir çox xalqlar Rusiya imperiyasından ayrılıb müstəqil olmaq istəyirdilər. DTK həmin dövrdə yaranmışdı və aydındır ki, kütləvi qırğınlarla nəticələnən bir çox qararlar verir. Bu, həmin təşkilatın ilk dövrü və ilk vəzifəsi idi.

1930-cu illərdə ölkədə repressiya dövrü başladı. Bu artıq tarixin başqa mərhələsi idi. Yəni dövlət öz xalqı ilə müharibə aparırdı. Bu hadisələrdə yenə də həmin təşkilat ön sırada idi.

1941-1945-ci illər müharibəsindən və xüsusən də 1956-cı il reabilitasiya hadisələrindən sonra bu təşkilatın vəzifələri yenidən dəyişməyə başladı.

Amma 1960-70-ci illərin DTK-sına gələndə, bu da tamamilə fərqli bir qurum idi. Bu illərdə, nəinki əvvəlki kimi repressiya, ümumiyyətlə kütlə ilə, xalq

la mübarizə yox idi. DTK-nın qarşısında yeni vəzifələr dururdu. Yəni ölkədə dissidentlər hərəkatı başlayırdı. Təşkilatın qarşısında bu problemi aradan qaldırmaq vəzifəsi qoyulurdu. Həmin dövrdə müxtəlif respublikalarda, elə Rusiyanın özündə ziyallıqlar Sovet hakimiyyətinə qarşı çıxış edirdilər. Əsas vəzifə bunun qarşısını almaq idi.

Əlbəttə, Heydər Əliyevin həmin dövrdə Azərbaycanda DTK-yə rəhbərlik etməsi xalqımızın açıq fikirliliyinə zərər verirdi. Müstəqillik illərində artıq xalqımız da bunu bildi. Bəxtiyar müəllimi məşhur "Gülüstan" poemasına görə Bakı Dövlət Universitetindən didərgin salmışdılar. Heydər Əliyev onu qorudu. Onun kimi bir çoxlarını öz cəsədi, ağılı, müdrikliyi sayəsində həmin qurumun kadrları qısa zamanda əsaslı şəkildə milliləşdirildi.

Məsələn, Heydər Əliyev mənim yaxın dostum olan xalq şairimiz Bəxtiyar Vahabzadəni böyük bələdlərdən xilas edib. Müstəqillik illərində artıq xalqımız da bunu bildi. Bəxtiyar müəllimi məşhur "Gülüstan" poemasına görə Bakı Dövlət Universitetindən didərgin salmışdılar. Heydər Əliyev onu qorudu. Onun kimi bir çoxlarını öz cəsədi, ağılı, müdrikliyi sayəsində həmin qurumun kadrları qısa zamanda əsaslı şəkildə milliləşdirildi.

Məsələn, Heydər Əliyev mənim yaxın dostum olan xalq şairimiz Bəxtiyar Vahabzadəni böyük bələdlərdən xilas edib. Müstəqillik illərində artıq xalqımız da bunu bildi. Bəxtiyar müəllimi məşhur "Gülüstan" poemasına görə Bakı Dövlət Universitetindən didərgin salmışdılar. Heydər Əliyev onu qorudu. Onun kimi bir çoxlarını öz cəsədi, ağılı, müdrikliyi sayəsində həmin qurumun kadrları qısa zamanda əsaslı şəkildə milliləşdirildi.

– **Onun respublikaya sovet dönəmində və müstəqillik illərində rəhbər seçilməsi ilk vaxtlarda Azərbaycanda siyasi dairələr və cəmiyyət tərəfindən necə qarşılandı?**

– Ola bilirdi ayrı-ayrılıqda, kuluarlarda kimlərsə desin ki, DTK generalı niyə birinci katib seçilib? Amma kütlə, xalq arasında bu fikir yox idi. Niyə? Çünki o dövrdə kütlənin DTK-ya ələ bir kinyə yox idi. Əksinə, bir çox hallarda ziyalılar öz aralarında DTK sədri Heydər Əliyev haqqında çox müsbət fikirlər söyləyirdilər. Hakimiyyətə gələndən sonra isə Heydər Əliyevi yaxşı tanımayan, milli təəssübkeşliyini, xalqına sevgisini, ədalətli olmasını bilməyənlər az bir zamanda sonra onun fəaliyyətində bu keyfiyyətləri gördülər və ona böyük rəğbətə yanaşmağa, sevməyə başladılar. Hamı gördü ki, o, xalq adamıdır və

əhalinin problemlərini, dər-dərini yerli-yataqlı bilən və onların həllinə çalışsan, bu sahədə ilk gündən qətiyyətlə addımlar atan bir şəxsiyyətdir.

Bildiyiniz kimi, Heydər Əliyev iki dəfə respublikaya rəhbər seçilib. Birinci dəfə mən Moskvada olanda – 1969-cu ildə. İkinci dəfə 1993-cü ildə mən Nyu-Yorkda Azərbaycanın BMT-dəki nümayəndəsi işləyərkən. Yəni hər iki halda mən Azərbaycandan kənarada olmuşam.

Mən ölkədən kənarada olduğum üçün Azərbaycana qarşı iki fərqli münasibətə şahid idim. Yəni Heydər Əliyevdən əvvəlki və onun dövrünün Azərbaycanı nəinki öz ölkəmizdə, həmçinin xaricdə də tam fərqli dəyərləndirirdilər. İkinci dəfə Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişi xalqımızın kütləvi çağırışı əsasında oldu və xalqın ürəyindən idi. Xalq yaranmış acınacaqlı vəziyyəti öz gözü ilə görürdü.

Bəzi siyasi rəqibləri məhz bu amil narahat edirdi. Onlar ələcsiz qalıb Heydər Əliyevə qarşı müxtəlif ittihamlar irəli sürməyə çalışırdılar – "DTK generalı", "Siyasi Büro üzvü", "Kremlin adamı" və sair. O zaman mən dünyanın ən aparıcı diplomatlarının və tanınmış siyasətçilərinin topladığı BMT-də işləyirdim. Qurumun rəhbərliyi və Təhlükəsizlik Şurasının üzvləri Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişinin ilk günlərindən bunu rəsmən tanıdırlar və ona dəstək verdilər. Onu, qiymətli olsa, dünyada tanıyan siyasətçiləri çox idi. Mən hələ Nyu-Yorkda, sonra isə Xarici işlər naziri işləyərkən dəfələrlə şahidi olurdu ki, Heydər Əliyevin keçmiş həyatı ona qarşı ehtiyatlı münasibət deyil, əksinə rəğbət oyadırdı.

Heydər Əliyev 1993-cü ildə hakimiyyətə gəlişinin ilk günlərində ABŞ Prezidenti Bill Klintonun şəxsi nümayəndəsi Strob Talbot Bakıya gəldi. Mən o görüşdə iştirak edirdim. Görüş zamanı o dedi ki, Sovet dövründə o Moskvada jurnalist olaraq çalışırdı və hələ o zamanlar Heydər Əliyevin perestışkanı idi. O Bakıdan çox yüksək təəsüratlarla gəldi. Tezliklə Heydər Əliyev Prezident seçildəndə onu ilk təbrik edənlərdən biri məhz ABŞ Prezidenti Bill Klinton oldu.

Tarix göstərdi ki, Heydər Əliyev bütün ömrünü öz xalqının rifah və əmin-amanlığına, Vətəninin xoşbəxt gələcəyinə həsr edib. Onun rəhbərliyinin hər iki dövründən saatlar yox, günlərlə danışmaq qurtaran deyil...

Müəssisəni qələmə aldı: İLQAR RÜSTƏMOV, "Xalq qəzeti"

I söhbət

– Həsən müəllim, artıq 26 yaşında Siz Azərbaycan Kommunist Partiyası (AKP) Mərkəzi Komitəsində təlimatçı vəzifəsində çalışırdınız və bundan iki il sonra – 1969-cu ildə Ümumittifaq Komsomolunun MK-da məsul təşkilatçı vəzifəsində işləyirdiniz. Bundan bir neçə ay sonra – 1969-cu il iyulun 14-də Heydər Əliyev Azərbaycan respublikasının rəhbəri seçilir. İki il sonra yenidən Vətənə qayıdırınız. Ulu öndərin rəhbərliyi altında fəaliyyətə başlayır və vəzifə pillələrində çox sürətlə irəliləyirsiniz. Bütün bunların Heydər Əliyevlə nə dərəcədə bağlılığı vardı?

– Mən inşaatçı-mühəndis ali təhsil almışdım və 1967-ci ildə ələ bu ixtisas üzrə aspiranturada təhsilimi davam etdirirdim. S. Dadaşov adına Tikinti Materialları Elmi-Tədqiqat İnstitutunda aspirant kimi çalışırdım. Az bir vaxtdan sonra məni institutun ilk partiya təşkilatı katibi seçdilər. Elə həmin ildə də bu institutdan AKP Mərkəzi Komitəsinə dəvət etdilər. Bir müddət burada işləyəndən sonra AKP Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Vəli Axundovun təklifi ilə məni Respublika Komsomolunda daha yüksək vəzifəyə təyin etmək nəzərdə tutulurdu. Bu barədə Moskvaya məlumat verəndə, ordan təklif etmişdilər ki, mənə göndərsinlər, bir müddət mərkəzdə çalışım, müəyyən təcrübə toplayım, işlə yaxından tanış olum, sonra Azərbaycana qayıdım.

Təbii ki, razılıq verdim, çünki əvvəllər də komsomolda çalışmışdım. Mən Moskvada işləməyə başlayandan altı ay sonra Vəli Axundov vəzifədən kənarlaşdırıldı və Heydər Əliyev AKP Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçildi. Müəyyən vaxtdan sonra Bakıda Respublika komsomolunun qurultayı keçirildi, amma məni birinci katib seçmədilər. Vəziyyəti belə görəndə məsələ qaldırdım ki, geri – Bakıya qayıtmaq istəyirəm. Qayıtmaq isə gözlənilmədən çox çətin oldu. Moskvada məni bildirdilər ki, Heydər Əliyev səni geri götürmək istəmir.

Bakıda olanda maraqlandırdım ki, Heydər Əliyevin məni MK-ya geri qaytarmamağının səbəbi nədir? Dedilər, "yəqin səni Vəli Axundovun adamı bilir,

ona görə. Çünki 26 yaşında hər adamı MK-nın aparatına vəzifəyə götürürlər. Üstəlik səni qısa müddətdən sonra hətta Moskvaya işləməyə göndərəcək".

Bir il müzakirələr getdi. Moskvada vəzifələr təklif etdilər, bu dəfə mən razılaşmadım. Dedim yox, Bakıya qayıtmaq istəyirəm. İstəyirdim Azərbaycanda hər hansı vəzifəyə qayıdım. Moskvadan isə deyildi ki, "yox, Komsomolun Mərkəzi Komitəsi hörmətdən düşər, gərək layiqli bir vəzifə təyin olsun".

Nəhayət, uzun müzakirələrdən sonra Heydər Əliyev məni qəbul etməyə razılıq verdi. Görüşün sonunda mənə bildirdi ki, "işə götürürəm, amma sənə heç bir perspektiv vəd etmirəm". Dedim, "Azərbaycana qayıtdığınız üçün təşəkkür edirəm". Amma 10 aydan sonra artıq Heydər Əliyev özü məni yeni vəzifəyə təyin etdi.

Bu hadisələrdən 10 il keçdi. Gəncə (30-cu illərdə adını dəyişib Kirovabad qoymuşdular) Şəhər Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifəsində işləyirdim. Bir gün Heydər Əliyev ora səfərə gəlmişdi. İşlədiyim müddətdə şəhərdə gördüyüm işləri, verdiyi tapşırıqları necə yerinə yetirdiyimi və vəzifəmin öhdəsindən necə gəldiyimi gördəndən sonra, uzun illər içimdə yaşadığım narahatlığa son qoydu. Qəflətdən dedi, "Həsən, sən biliridim ki, Moskvadan qayıdandan sonra gərək Komsomolun birinci katibi seçiləydiniz?" Dedim: "Bəli, bilirdim". Soruşdu ki, hardan bilirdiniz? Cavabında bildirdim ki, Moskvaya gedəndə Vəli Axundov mənə demişdi. O, üzümə baxıb dedi ki, bəs niyə olmadın. Dəqiq bilmirəm, amma mənə dedilər, guya siz məni Vəli Axundovun adamı bilib bu vəzifəyə qoymamısınız, – deyə, cavab verdim. Ulu öndər gülümsəyərək dedi: – Vəli Axundovun bu işə heç bir aidiyyəti yoxdur. Həmin ərfədə mən Moskvaya Əbdülrəhman Vəzirova zəng vurub soruşdum ki, sizdə Həsən Həsənov adlı bir adam işləyir. (O zaman Vəzirov Moskvada komsomolda yüksək vəzifədə işləyirdi.) Onun Azərbaycan Komsomolunun birinci katibliyinə namizəddiyi var. Bu haqda fikrin nədir? O da cavab verdi ki, Həsən bu vəzifənin öhdəsindən gələ bilməz. Mən də onun sözlünə əsaslanıb, qərar verdim.